

Bertrand de Jouvenel: Mariánskolázeňská konference „Člověk a společnost ve vědeckotechnické revoluci“. Intelektuální událost

Revue Analyse et Prévision, Paříž, květen 1968.

Bertrand de Jouvenel, účastník letošní dubnové konference v Mariánských Lázních, označil tuto konferenci za vyvrcholení „dlouhého pochodu“ československé inteligence. Před námi cizinci, říká tento významný vědec, tam byla rozvinuta zralá a ucelená koncepce provádění změn v budoucím období. Měli jsme dojem, že před sebou vidíme něco jako „společenské vědy v akci“. Tento program vznikl ve výzkumných ústavech ČSAV.

V předmluvě knihy *Civilizace na rozcestí* charakterizuje akademik Šorm poslání výzkumného týmu, vedeného R. Richtou, jako úsilí o přípravu „perspektiv pro výstavbu socialismu a komunismu, při hledání nové, v mnoha ohledech ještě neprošlapané cesty k lidské variantě technicky vyspělé civilizace“.

Vzhledem k smělé, novátorské povaze idejí v Richtově referátu je třeba zdůraznit, že podnik měl plné schválení a podporu ze strany ČSAV, která mu opatřila souhlas nejvyšších politických míst — ještě za éry A. Novotného.

Kromě cizinců ze Západu i z Východu tu bylo kolem 220 československých účastníků. Byl jsem ohromen jejich mládím. Pravděpodobně většina z nich byla ještě ve škole, když KSČ v roce 1948 uchopila moc.

Stoupenci přežitých metod nejsou v Československu nazýváni stalinisty, nýbrž konzervativci.

Moskva i Washington se shodují v tom, že Čechoslováci dělají krok zpět. Washington tvrdí, že jde o chvályhodný návrat k demokracii svobodám a trhu. Podle Moskvy jde o odsouzeníhodný návrat od leninismu k revizionismu staré sociální demokracie. Mladým lidem v Mariánských Lázních šlo naproti tomu o *pokračování na socialistické cestě* a o překonávání strnulosti, způsobené přežíváním idejí a praktik překonávaného období. Těmto lidem šlo o to, proslávat onu „v mnoha ohledech neprošlapanou cestu k socialismu a komunismu“, jak o ní psal akademik Šorm.

Poznatěk, že hmotná civilizace vstoupila do období „vědeckotechnické revoluce“, je jádrem celé soustavy idejí, jež mají řídit budoucí pochod československé společnosti — a doufejme i ostatních socialistických zemí.

Marx psal o tom, že ideje a instituce vycházejí z výrobních sil, jichž jsou výrazem a jimž slouží. Avšak tyto ideje a instituce mají sklon přetrvávat dobu své užitečnosti a pak se stávají brzdou pokroku výrobních sil, proměňují se v okovy, jichž je nutno se zbavit.

Průmyslová revoluce byla nezbytnou etapou materiálního pokroku, ale přinášela s sebou nutně nepříjemné stránky (odtržení intelektuálních výrobních sil od manuální práce, odloučení řídících a výkonných prvků v lidské činnosti, rozvoj materiálních výrobních prostředků za cenu maření rozvoje lidí, atd.).

Od dob Marxových nám daly dějiny nové poučení. Uchopení moci komunistickými stranami se ani zdaleka neuskutečnilo v nejrozvinutějších zemích, ale v zemích, kde industrializace byla velice neúplná (Rusko), nebo ještě vůbec nezačala (Čína). To přirozeně vedlo jmenované strany k industrializačnímu úsilí, které Richta chválí. Lituje však toho, že energie, oprávněně vynaložená na industrializaci, vedla k *ztotožnění* industrializace se socialismem.

Socialismus může urychlit industrializaci, může zabránit zbídačování mas, vyhánění lidí z půdy a vzniku nezaměstnanosti. Nemůže však zabránit některým vnitřním tendencím industrializace, například oddělování řídící a výkonné činnosti, nutnosti udržovat jisté sociální rozdíly, omezování růstu spotřeby mas do hranic prosté reprodukce pracovní síly, devastaci přírodního prostředí, atd.

Protože tyto tendence tkví v samotné podstatě průmyslové společnosti, nelze na ní trvale založit nový život a nové vztahy mezi lidmi. Industrializace není cílem socialistické společnosti, nýbrž její předběžnou podmínkou, východiskem pro cestu k socialistické společnosti. Naproti tomu ve vědeckotechnické revoluci stojí v popředí úsilí o rozvoj nejvyšších lidských schopností. Člověk je účelem.

V Mariánských Lázních se volalo po odstraňování extenzivního ekonomického růstu ve prospěch růstu intenzivního. Extenzivní růst se zaměřuje především na rozšiřování počtu závodů a pracovních sil. Intenzivní růst je charakterizován především zvyšováním produktivity. V minulém století spočíval ekonomický růst ze dvou třetin až ze tří čtvrtin na extenzivních faktorech (1969—1909). Po velké krizi (tj. v letech 1949—1960) se jejich podíl snižuje na méně než 30 %; zbývajících 70 % připadlo na in-